

УДК 36:37(091)

DOI: [10.35619/pse.vi6.193](https://doi.org/10.35619/pse.vi6.193)

Natalia STETSA

Kandydatka nauk pedagogicznych,
Docent Katedry Pedagogiki,
Zarządzanie Oświatą i Praca Socjalna
Rówieński Państwowy Uniwersytet Humanitarny,
Równe, Ukraine
ORCID: 0000-0002-9597-1293
e-mail:nataliatrofimcuk66@gmail.com

Anna SAWUSZCZYK

starszy wykładowca, Katedra Pedagogiki,
Zarządzanie Oświatą i Praca Socjalna
Rówieński Państwowy Uniwersytet Humanitarny,
Równe, Ukraine
ORCID:0009-0001-3884-4343
e-mail:anpell@ukr.net

WSPARCIE SPOŁECZNE I WSPARCIE ZATRUDNIENIA DLA UCZNIÓW ZE SPECJALNYMI POTRZEBAMI EDUKACYJNYMI

Streszczenie. W artykule przeanalizowano cechy wsparcia społecznego dla uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi w procesie kształcenia zawodowego i dalszego zatrudnienia. Przeanalizowano nowoczesne podejścia do organizacji inkluzywnego środowiska edukacyjnego oraz wskazano główne czynniki wpływające na adaptację zawodową i integrację społeczną osób ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi. Stwierdzono, że wsparcie społeczne jest ważnym elementem kształtowania kompetencji zawodowych, rozwoju samodzielności i zapewnienia konkurencyjności osób ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi na rynku pracy. Szczególną uwagę zwrócono na regulacje prawne dotyczące zabezpieczenia społecznego i zatrudnienia osób niepełnosprawnych na Ukrainie. Zidentyfikowano główne problemy w zatrudnianiu osób niepełnosprawnych, w tym niedostateczne dostosowanie miejsc pracy, niską gotowość pracodawców do wdrażania praktyk inkluzywnych oraz niewystarczający poziom interakcji międzyinstytucjonalnych. Uzasadniono potrzebę kompleksowego podejścia do wsparcia społecznego, które obejmuje współpracę między instytucjami edukacyjnymi, służbami socjalnymi, państwową służbą zatrudnienia i pracodawcami. Podkreśla się, że skuteczny system wsparcia społecznego przyczynia się do pomyślnej samorealizacji zawodowej osób ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi i zapewnia ich pełne uczestnictwo w życiu publicznym.

Słowa kluczowe: edukacja włączająca; wsparcie społeczne; specjalne potrzeby edukacyjne; adaptacja zawodowa; zatrudnienie osób niepełnosprawnych; integracja społeczna.

Analiza współczesnych badań nad tym problemem. W obecnych warunkach rozwoju społeczeństwa inkluzywnego problem zatrudnienia osób ze specjalnymi

potrzebami edukacyjnymi staje się coraz bardziej aktualny. Wynika to z potrzeby zapewnienia równych szans na samorealizację zawodową, a także ukształtowania efektywnego systemu wsparcia społecznego i adaptacji osób niepełnosprawnych do warunków współczesnego rynku pracy. W tym kontekście szczególnego znaczenia nabierają badania naukowe ukierunkowane na doskonalenie technologii wsparcia społecznego w zakresie zatrudnienia osób ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi [1; 6].

Współczesne badania ukraińskie wskazują na zmianę tradycyjnego podejścia do organizacji wsparcia społecznego. O ile wcześniej wsparcie społeczne osób niepełnosprawnych ograniczało się głównie do świadczenia pomocy materialnej, o tyle dziś wsparcie społeczne postrzegane jest jako kompleksowy, interdyscyplinarny system wsparcia, obejmujący orientację zawodową, przygotowanie do zatrudnienia, adaptację w miejscu pracy oraz wsparcie po zakończeniu zatrudnienia [2; 3].

Naukowcy O. Żarun, S. Sokolyuk i I. Czernecha podkreślają, że jednym z głównych problemów w zakresie zatrudnienia osób niepełnosprawnych pozostaje niedostateczny poziom adaptacji miejsc pracy, niska motywacja pracodawców do tworzenia inkluzywnego środowiska pracy oraz niedoskonałość państwowej polityki zatrudnienia [1]. Badacze podkreślają, że skuteczna integracja osób niepełnosprawnych ze sferą zatrudnienia jest możliwa jedynie pod warunkiem kompleksowej interakcji instytucji państwowych, pracodawców i służb socjalnych.

W pracach A. Polańskiego wiele uwagi poświęca się roli służb socjalnych w zapewnieniu efektywnego zatrudnienia osób niepełnosprawnych. Autor zauważa, że działania państwowej służby zatrudnienia powinny być ukierunkowane nie tylko na wyszukiwanie wolnych miejsc pracy, ale także na organizację poradnictwa zawodowego, wsparcia psychologicznego i wsparcia socjalnego dla osób ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi [2; 3; 8].

Ważnym kierunkiem współczesnych badań jest rozwój systemu rehabilitacji społecznej. O. Popławska i J. Wasylenko postrzegają rehabilitację społeczną jako ważny element procesu integracji osób niepełnosprawnych z życiem społecznym i gospodarczym. Naukowcy podkreślają, że działania rehabilitacyjne powinny być połączone z orientacją zawodową i wsparciem zatrudnienia, co przyczyni się do zwiększenia poziomu samodzielności i konkurencyjności osób ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi [4; 9].

Badania T. Kolesnika koncentrują się na potrzebie doskonalenia systemu zabezpieczenia społecznego osób z niepełnosprawnościami w zakresie zatrudnienia. Autor podkreśla, że nowoczesny system wsparcia powinien obejmować nie tylko pomoc finansową, ale także aktywne działania na rzecz promocji zatrudnienia, szkolenia zawodowego i adaptacji do warunków pracy [7].

Odrębne badania poświęcone są problematyce inkluzywnego rozwoju gospodarczego. W szczególności O. Prodius i L. Krasilovska dowodzą, że zaangażowanie osób z niepełnosprawnościami na rynku pracy przyczynia się nie tylko

do zwiększenia poziomu ich integracji społecznej, ale także pozytywnie wpływa na rozwój gospodarczy państwa, zmniejszając obciążenia społeczne systemu zabezpieczenia społecznego [6].

Współczesne badania naukowe wskazują zatem na potrzebę doskonalenia technologii wsparcia społecznego w zakresie zatrudnienia osób ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi. Główne obszary rozwoju to wzmocnienie współpracy międzyresortowej, rozwijanie zindywidualizowanych form wsparcia, zwiększanie dostępności usług socjalnych i tworzenie inkluzywnego rynku pracy.

Sformułowanie problemu. W obecnych warunkach rozwoju społeczeństwa ukraińskiego problem zapewnienia równych praw i szans osobom ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi staje się szczególnie pilny. Reforma systemu oświaty, wdrażanie zasad edukacji inkluzywnej oraz rozwój polityki społecznej państwa wymagają stworzenia skutecznego systemu wsparcia socjalnego dla uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi [4; 11].

Ważnym krokiem w zapewnieniu praw osób niepełnosprawnych była ratyfikacja przez Ukrainę Konwencji o prawach osób niepełnosprawnych oraz Protokołu fakultatywnego do niej [2; 9]. Zgodnie z Konstytucją Ukrainy i ustawodawstwem w dziedzinie ochrony socjalnej państwo gwarantuje osobom niepełnosprawnym prawo do edukacji, szkolenia zawodowego, pracy i integracji społecznej [1; 5].

Ustawa Ukrainy «O edukacji» definiuje osobę ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi jako osobę, która potrzebuje dodatkowego, stałego lub czasowego wsparcia w procesie edukacji» [4]. Jednocześnie Ustawa Ukrainy «O szkolnictwie zawodowym (zawodowym i technicznym) przewiduje stworzenie warunków do uzyskania wykształcenia zawodowego przez osoby ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi w warunkach edukacji integracyjnej» [6].

Według M. Poroszenki edukacja integracyjna powinna opierać się na zasadach dostępności, równości i uwzględnienia indywidualnych potrzeb każdego ucznia [11]. Dlatego wsparcie społeczne dla osób ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi jest ważnym elementem ich przygotowania zawodowego i dalszej integracji w sferze zatrudnienia.

Po wybuchu wojny na Ukrainie znacznie wzrosło zapotrzebowanie na usługi socjalne i wsparcie dla wrażliwych grup ludności, w szczególności osób z niepełnosprawnościami [9]. W warunkach stanu wojennego stworzenie skutecznych mechanizmów ochrony socjalnej i wsparcia zatrudnienia osób ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi nabiera szczególnego znaczenia.

Według współczesnych badań poziom zatrudnienia osób z niepełnosprawnościami na Ukrainie pozostaje niski. Głównymi przyczynami są niewystarczająca dostępność miejsc pracy, brak elastycznych form zatrudnienia, stronnicość pracodawców oraz brak świadomości istnienia państwowych programów wsparcia [12]. Ważnym etapem w doskonaleniu polityki państwa było uchwalenie Ustawy Ukrainy nr 4219-IX «O zmianie niektórych aktów prawnych Ukrainy w

sprawie zapewnienia prawa osób niepełnosprawnych do pracy» [3]. Ustawa przewiduje rozszerzenie mechanizmów wsparcia dla pracodawców, rozwój systemu zatrudnienia z zabezpieczeniem społecznym oraz wzmocnienie współpracy międzyresortowej w zakresie zatrudnienia osób niepełnosprawnych.

Cel artykułu: Analiza cech wsparcia społecznego uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi w procesie kształcenia zawodowego i zatrudnienia.

Prezentacja głównego materiału badawczego. W obecnych warunkach rozwoju społeczeństwa ukraińskiego kwestia wsparcia socjalnego uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi jest szczególnie istotna, ponieważ zapewnienie prawa do edukacji, szkolenia zawodowego i pracy jest jednym z priorytetowych obszarów polityki społecznej państwa. Kształtowanie inkluzywnego środowiska edukacyjnego i tworzenie warunków do dalszej realizacji zawodowej osób ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi jest ważnym czynnikiem ich integracji społecznej, niezależności ekonomicznej i poprawy jakości życia [4; 11].

Współczesne rozumienie pojęcia «specjalnych potrzeb edukacyjnych opiera się na uznaniu różnorodności potrzeb edukacyjnych uczniów i potrzebie stworzenia odpowiednich warunków dla zapewnienia im pełnego udziału w procesie edukacyjnym. Zgodnie z Ustawą Ukrainy «O edukacji» osobą ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi jest osoba, która potrzebuje dodatkowego, stałego lub czasowego wsparcia w procesie edukacyjnym w celu zapewnienia jej prawa do edukacji» [4]. Wsparcie takie może obejmować adaptację programów edukacyjnych, stosowanie specjalnych metod nauczania, techniczne środki rehabilitacji, wsparcie psychologiczne i socjopedagogiczne. Wsparcie społeczne osób o specjalnych potrzebach edukacyjnych jest elementem systemu zabezpieczenia społecznego, a jednocześnie ważnym mechanizmem zapewniającym pomyślną adaptację zawodową. Zgodnie z Ustawą Ukrainy «O usługach społecznych» usługi społeczne są rozumiane jako zespół działań i środków mających na celu zapobieganie trudnym sytuacjom życiowym, przewyciężanie tych okoliczności lub minimalizowanie ich negatywnych skutków dla osoby lub rodziny [7]. Wsparcie społeczne w tym kontekście obejmuje systemowe wsparcie osoby mające na celu rozwijanie jej aktywności społecznej, niezależności i zdolności do integracji ze społeczeństwem.

W literaturze naukowej wsparcie społeczne jest interpretowane jako kompleksowa technologia pracy socjalnej, obejmująca psychologiczne, pedagogiczne, prawne, socjalne i zawodowe wsparcie osoby [2; 4]. Głównym celem wsparcia społecznego jest stworzenie warunków do maksymalnej samorealizacji jednostki, kształtowania jej kompetencji życiowych i zawodowych, a także zapewnienie pomyślnej integracji ze środowiskiem społecznym i zawodowym.

Wsparcie społeczne jest szczególnie ważne dla uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi, którzy kształcą się w szkołach zawodowych (zawodowych i technicznych). To właśnie w tym okresie następuje samostanowienie zawodowe jednostki, kształtowanie zainteresowań zawodowych, nabywanie umiejętności

praktycznych i przygotowanie do samodzielnego życia. U wielu osób ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi etap ten wiąże się z trudnościami psychologicznymi, niepewnością co do własnych możliwości, lękiem przed zatrudnieniem i niedostatecznym poziomem adaptacji społecznej [11].

Jednym z najważniejszych obszarów wsparcia społecznego jest tworzenie inkluzywnego środowiska edukacyjnego. Środowisko inkluzywne obejmuje nie tylko fizyczną dostępność placówek edukacyjnych, ale także kształtowanie tolerancyjnego stosunku do osób z niepełnosprawnościami, tworzenie atmosfery komfortu psychologicznego i zapewnienie równych szans wszystkim uczniom. M. Poroszenko zauważa, że edukacja inkluzywna powinna opierać się na zasadach równości, niedyskryminacji i indywidualnego podejścia do każdego ucznia [11].

Istotnym elementem wsparcia społecznego jest orientacja zawodowa osób ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi. Poradnictwo zawodowe powinno być prowadzone z uwzględnieniem fizycznych, psychicznych i społecznych cech jednostki, jej zainteresowań zawodowych, predyspozycji oraz potrzeb rynku pracy. Skuteczna orientacja zawodowa przyczynia się do świadomego wyboru zawodu, kształtowania motywacji do aktywności zawodowej i wzrostu poziomu gotowości do podjęcia zatrudnienia.

Wsparcie społeczne w procesie kształcenia zawodowego obejmuje również wsparcie psychologiczne dla uczniów. Osoby ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi często borykają się z trudnościami w komunikacji, poczuciem izolacji społecznej, niską samooceną lub obawami o przyszłe zatrudnienie. W tym kontekście niezwykle istotne są działania psychologów i pedagogów społecznych, mające na celu rozwijanie umiejętności komunikacyjnych, budowanie pewności siebie, przezwyciężanie lęku i rozwijanie aktywności społecznej.

Ważnym elementem wsparcia społecznego jest również wsparcie socjopedagogiczne. Zapewnia ono pomoc w rozwiązywaniu problemów społecznych i życia codziennego, rozwijaniu umiejętności samodzielnego życia, kształtowaniu odpowiedzialności i zdolności do podejmowania samodzielnych decyzji. Pedagodzy społeczni i specjaliści pracy socjalnej udzielają wsparcia doradczego osobom ubiegającym się o edukację, wspierają ich adaptację do środowiska edukacyjnego oraz proces rozwoju zawodowego [9].

Współpraca między instytucjami edukacyjnymi, służbami zatrudnienia, służbami socjalnymi i pracodawcami ma ogromne znaczenie dla skutecznego zatrudniania osób ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi. To właśnie interakcja międzyinstytucjonalna pozwala na kompleksowe podejście do adaptacji zawodowej i tworzenia warunków do dalszego zatrudnienia [2; 3]. Instytucje kształcenia zawodowego powinny współpracować z pracodawcami w zakresie organizacji praktyk zawodowych, staży i szkoleń dualnych, co przyczyni się do kształtowania umiejętności praktycznych i adaptacji osób ubiegających się o edukację do rzeczywistych warunków produkcji.

Jednocześnie współczesne badania wskazują na występowanie szeregu problemów w zakresie zatrudniania osób ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi. Wśród głównych trudności badacze wskazują na brak dostępności środowiska pracy, brak dostosowanych miejsc pracy, ograniczoną liczbę wakatów, niską świadomość pracodawców na temat potrzeb osób z niepełnosprawnościami, a także brak skuteczności państwowych mechanizmów wspierania zatrudnienia [1; 7; 12].

Jednym z kluczowych problemów pozostaje brak gotowości pracodawców do zatrudniania osób z niepełnosprawnościami. Często pracodawcy mają uprzedzenia co do szans zawodowych osób ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi, obawiają się dodatkowych kosztów związanych z dostosowaniem miejsc pracy lub nie posiadają informacji o państwowych programach wspierania zatrudnienia [1]. Według współczesnych badań znaczna część pracodawców nie jest świadoma mechanizmów rekompensaty kosztów organizacji miejsc pracy ani ulg podatkowych przewidzianych prawem [12].

W związku z tym istotne staje się rozwijanie systemu zatrudnienia wspomaganego. System taki zapewnia kompleksowe wsparcie jednostki na wszystkich etapach zatrudnienia: od orientacji zawodowej i poszukiwania pracy po adaptację w miejscu pracy. Ważnym elementem zatrudnienia wspomaganego jest działalność pracowników socjalnych, doradców zawodowych i asystentów, którzy pomagają jednostce w adaptacji do nowych warunków pracy, budowaniu komunikacji w zespole i pokonywaniu trudności związanych z adaptacją zawodową [3].

Współczesna polityka państwa w zakresie zatrudnienia osób niepełnosprawnych ukierunkowana jest na doskonalenie mechanizmów legislacyjnych w zakresie zabezpieczenia społecznego i wsparcia zatrudnienia. Ustawa Ukrainy «O zmianie niektórych aktów prawnych Ukrainy w sprawie zapewnienia prawa osób niepełnosprawnych do pracy» przewiduje rozszerzenie wsparcia państwa dla pracodawców, rozwój systemu wsparcia społecznego oraz wprowadzenie mechanizmów zatrudnienia wspomaganego» [3]. Ważnym kierunkiem jest również tworzenie środowiska bez barier, rozwój infrastruktury integracyjnej oraz zapewnienie równego dostępu do rynku pracy [10].

Problem integracji społecznej osób ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi w stanie wojennym wymaga szczególnej uwagi. Wojna na Ukrainie doprowadziła do znacznego wzrostu zapotrzebowania na usługi socjalne i wsparcie psychologiczne. Znaczna liczba osób niepełnosprawnych i uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi znalazła się w trudnej sytuacji życiowej, co wymaga wzmocnienia roli wsparcia społecznego i poprawy systemu zabezpieczenia społecznego [9]. Zatem wsparcie społeczne uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi jest procesem wieloskładnikowym, który obejmuje wsparcie psychologiczne, socjopedagogiczne, zawodowe, prawne i informacyjne dla jednostki. Skuteczność wsparcia społecznego zależy od poziomu interakcji międzyinstytucjonalnych, indywidualizacji podejść, profesjonalnego przygotowania specjalistów i gotowości społeczeństwa do wdrażania

zasad inkluzji. Wdrożenie kompleksowego systemu wsparcia społecznego przyczyni się do samorealizacji zawodowej osób ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi, zwiększy ich wskaźnik zatrudnienia i zapewni pełną integrację ze społeczeństwem.

Wnioski i perspektywy dalszych badań. Wyniki badania wskazują, że wsparcie społeczne dla uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi jest istotnym warunkiem ich udanego przygotowania zawodowego i dalszego zatrudnienia. Skuteczny system wsparcia społecznego powinien opierać się na zasadach kompleksowości, indywidualnego podejścia i interakcji międzyinstytucjonalnej.

Stwierdzono, że głównymi problemami w zakresie zatrudnienia osób ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi pozostają niedostateczne dostosowanie miejsc pracy, ograniczony dostęp do usług socjalnych, niewystarczający poziom przeszkolenia pracodawców w zakresie wdrażania praktyk inkluzywnych oraz niska efektywność mechanizmów wsparcia zatrudnienia [1; 6; 7].

Dlatego doskonalenie technologii wsparcia społecznego, rozwój inkluzywnego rynku pracy i wzmocnienie wsparcia państwa są niezbędnymi warunkami zapewnienia samorealizacji zawodowej osób ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi i ich pełnej integracji ze społeczeństwem.

REFERENCES

1. Zharun O. V., Sokoliuk S. Yu., Chernenka I. I. Tendentsii ta napriamy rozvytku pratsevlashtuvannya osib z invalidnistiu v Ukraini [Trends and Directions of Employment Development of Persons with Disabilities in Ukraine]. *Publichne upravlinnia ta sotsialna robota*. 2025. No 2. S. 59–64. DOI: <https://doi.org/10.32782/3041-1319/2025-2-9>. [in Ukrainian]
2. Polianskyi A. P. Sotsialni posluhy u sferi pratsevlashtuvannya osib z invalidnistiu [Social Services in the Field of Employment of Persons with Disabilities]. *Visnyk Lvivskoho universytetu. Seriia «Pravo»*. 2025. No 80. DOI: <https://doi.org/10.30970/vla.2025.80.256>. [in Ukrainian]
3. Polianskyi A. P. Sotsialni posluhy Derzhavnoi sluzhby zainiatosti u mekhanizmi pratsevlashtuvannya osib z invalidnistiu [Social Services of the State Employment Service in the Mechanism of Employment of Persons with Disabilities]. *Analitychno-porivnialne pravoznavstvo*. 2025. No 6(2). DOI: <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2025.06.2.12>. [in Ukrainian]
4. Poplavska O., Vasylenko Ya. Udoskonalennia systemy sotsialnoi reabilitatsii osib z invalidnistiu [Improving the System of Social Rehabilitation of Persons with Disabilities.]. *Ekonomika ta suspilstvo*. 2026. No 85. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2026-85-110>. [in Ukrainian]
5. Buk M. O. Pravove rehuliuвання pratsevlashtuvannya osib z invalidnistiu v Ukraini [Legal Regulation of Employment of Persons with Disabilities in Ukraine]. *Analitychno-porivnialne pravoznavstvo*. 2026. No 1. DOI: <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2026.01.2.3>. [in Ukrainian]
6. Prodius O., Krasilovska L. Doslidzhennia osoblyvosti pratsevlashtuvannya osib z invalidnistiu v umovakh inkliuzyvnoho ekonomichnoho rozvytku [Research into the Specifics of Employment of Persons with Disabilities in the Context of Inclusive Economic Development]. *Stalyi rozvytok ekonomiky*. 2024. No 51. S. 160–166. DOI: <https://doi.org/10.32782/2308-1988/2024-51-27>. [in Ukrainian]
7. Koliesnik T. V. Sotsialnyi zakhyst osib z invalidnistiu u sferi zainiatosti ta pratsevlashtuvannya [Social Protection of Persons with Disabilities in the Field of Employment and

Job Placement]. *Pravovyi chasopys Donbasu*. 2023. No 84. S. 25–30. DOI: <https://doi.org/10.32782/2523-4269-2023-84-25-30>. [in Ukrainian]

8. Polianskyi A. P. Shchodo pratsevlashuvannia osib z invalidnistiu [Regarding the Employment of People with Disabilities]. *Analychno-porivnialne pravoznavstvo*. 2024. No 5. DOI: <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2024.05.59>. [in Ukrainian]

9. Zakon Ukrainy «Pro vnesennia zmin do deiakykh zakonodavchykh aktiv Ukrainy shchodo zabezpechennia prava osib z invalidnistiu na pratsiu» [Law of Ukraine «On Amendments to Certain Legislative Acts of Ukraine on Ensuring the Right of Persons with Disabilities to Work»]: vid 27.07.2022 r. No 4219-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4219-20#Text>. (data zvernennia: 15.05.2026) [in Ukrainian]

10. Zakon Ukrainy «Pro osnovy sotsialnoi zakhyschenosti invalidiv v Ukraini» [Law of Ukraine «On Ratification of the Convention on the Rights of Persons with Disabilities»]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/875-12#Text>. (data zvernennia: 15.05.2026) [in Ukrainian]

11. Zakon Ukrainy «Pro ratyfikatsiiu Konventsii pro prava osib z invalidnistiu» [Law of Ukraine «On Ratification of the Convention on the Rights of Persons with Disabilities»]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1767-17#Text>. (data zvernennia: 15.05.2026) [in Ukrainian]

12. Zakon Ukrainy «Pro osvitu» : vid 05.09.2017 r. No 2145-VIII : stanom na 28.09.2018 r. [Law of Ukraine «On Education»: dated 05.09.2017 No. 2145-VIII: as of 28.09.2018]. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>. (data zvernennia: 15.05.2026) [in Ukrainian]

13. Zakon Ukrainy «Pro osnovy sotsialnoi zakhyschenosti osib z invalidnistiu v Ukraini» : vid 21.03.1991 r. № 875-XII : stanom na 2021 r. [Law of Ukraine «On the Fundamentals of Social Protection of Persons with Disabilities in Ukraine»: dated March 21, 1991 No. 875-XII: as of 2021]. URL: (data zvernennia: 15.05.2026) <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/875-12>. [in Ukrainian]

14. Zakon Ukrainy «Pro profesiinu (profesiino-tekhnicnu) osvitu» : vid 10.02.1998 r. Тщ 103/98-VR : stanom na 01.01.2019 r. [Law of Ukraine «On Professional (Vocational and Technical) Education»: dated 10.02.1998, No. 103/98-VR: as of 01.01.2019.]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/103/98-вр>. (data zvernennia: 15.05.2026) [in Ukrainian]

15. Zakon Ukrainy «Pro sotsialni posluhy» : vid 17.01.2019 r. No 2671-VIII [Law of Ukraine «On Social Services»: dated January 17, 2019, No. 2671-VIII]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2671-19>. (data zvernennia: 15.05.2026) [in Ukrainian]

16. Zakon Ukrainy No 5344-d «Pro pratsevlashuvannia liudei z invalidnistiu» [Law of Ukraine No. 5344-d «On Employment of People with Disabilities»]. URL: <https://ls.org.ua/en/news/president-of-ukraine-signs-law-no-5344-d-on-employment-of-people-with-disabilities/>. (data zvernennia: 15.05.2026) [in Ukrainian]

17. Konventsiiia pro prava osib z invalidnistiu vid 13.12.2006 [Convention on the Rights of Persons with Disabilities of 13.12.2006]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_g71#Text. (data zvernennia: 15.05.2026) [in Ukrainian]

18. Natsionalna stratehiia spriannia stvorenniu bezbariernoho seredovyscha v Ukraini vid 14.04.2021 [National Strategy for Promoting the Creation of a Barrier-Free Environment in Ukraine dated 04.14.2021]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/366-2021-%D1%80#Text>. (data zvernennia: 15.05.2026)

19. Poroshenko M. A. Inkluzyvna osvita [Inclusive Education]: navchalnyi posibnyk. Kyiv : TOV «Ahentstvo «Ukraina». 2019. 300 s. [in Ukrainian]

20. Pratsiue kozhen shostyi. Chomu liudiam z invalidnistiu vazhko znaity robotu v Ukraini [Every Sixth Person Works. Why It Is Difficult for People with Disabilities to Find Work in Ukraine]. *Ekonomichna pravda*. 2024. URL: <https://epravda.com.ua/columns/2024/08/12/717804/> (data zvernennia: 15.05.2026) . [in Ukrainian]

21. Pro zatverdzhennia Poriadku orhanizatsii inkluzyvnoho navchannia u zakladakh profesiinoi (profesiino-tekhnichnoi) osvity : Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 10.07.2019 r. No 636: stanom na 21.07.2021 r. [On Approval of the Procedure for Organizing Inclusive Education in Institutions of Professional (Vocational and Technical) Education: Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated July 10, 2019 No. 636: as of July 21, 2021.]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/636-2019-%D0%BF> (data dostupu: 12.03.2026). [in Ukrainian]

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Жарун О. В., Соколук С. Ю., Чернеха І. І. Тенденції та напрями розвитку працевлаштування осіб з інвалідністю в Україні. *Публічне управління та соціальна робота*. 2025. № 2. С. 59–64. DOI: <https://doi.org/10.32782/3041-1319/2025-2-9>.
2. Полянський А. П. Соціальні послуги у сфері працевлаштування осіб з інвалідністю. *Вісник Львівського університету. Серія «Право»*. 2025. № 80. DOI: <https://doi.org/10.30970/vla.2025.80.256>.
3. Полянський А. П. Соціальні послуги Державної служби зайнятості у механізмі працевлаштування осіб з інвалідністю. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2025. № 6(2). DOI: <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2025.06.2.12>.
4. Поплавська О., Василенко Я. Удосконалення системи соціальної реабілітації осіб з інвалідністю. *Економіка та суспільство*. 2026. № 85. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2026-85-110>.
5. Бук М. О. Правове регулювання працевлаштування осіб з інвалідністю в Україні. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2026. № 1. DOI: <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2026.01.2.3>.
6. Продіус О., Красіловська Л. Дослідження особливостей працевлаштування осіб з інвалідністю в умовах інклюзивного економічного розвитку. *Сталий розвиток економіки*. 2024. № 51. С. 160–166. DOI: <https://doi.org/10.32782/2308-1988/2024-51-27>.
7. Колеснік Т. В. Соціальний захист осіб з інвалідністю у сфері зайнятості та працевлаштування. *Правовий часопис Донбасу*. 2023. № 84. С. 25–30. DOI: <https://doi.org/10.32782/2523-4269-2023-84-25-30>.
8. Полянський А. П. Щодо працевлаштування осіб з інвалідністю. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2024. № 5. DOI: <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2024.05.59>.
9. Закон України «Про ратифікацію Конвенції про права осіб з інвалідністю». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1767-17#Text>. (дата звернення: 15.05.2026)
10. Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо забезпечення права осіб з інвалідністю на працю» : від 27.07.2022р. № 4219-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4219-20#Text>. (дата звернення: 15.05.2026)
11. Закон України «Про освіту» : від 05.09.2017 р. № 2145-VIII : станом на 28.09.2018 р. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>. (дата звернення: 15.05.2026)
12. Закон України «Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні» : від 21.03.1991 р. № 875-XII : станом на 2021 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/875-12>. (дата звернення: 15.05.2026)
13. Закон України «Про професійну (професійно-технічну) освіту» : від 10.02.1998р. №103/98-ВР: станом на 01.01.2019р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/103/98-вр>. (дата звернення: 15.05.2026)
14. Закон України «Про соціальні послуги» : від 17.01.2019 р. № 2671-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2671-19>. (дата звернення: 15.05.2026)

15. Закон України No 5344-д «Про працевлаштування людей з інвалідністю». URL: <https://ls.org.ua/en/news/president-of-ukraine-signs-law-no-5344-d-on-employment-of-people-with-disabilities/>. (дата звернення: 15.05.2026)

16. Конвенція про права осіб з інвалідністю від 13.12.2006 URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_g71#Text. (дата звернення: 15.05.2026)

17. На шляху до інклюзії: соціальна робота з дітьми з інвалідністю та їхніми сім'ями: посібник/ А. М. Гладичук, Н. М. Горішна, І. П. Криницька, О. М. Мороз, Т. В. Семігіна, М. О. Скочко, Г. І. Слосанська, О. Ю. Столярик, Ж. В. Петрочко. Житомир: ТОВ «505», 2024. 380 с. URL: https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/50865/1/Z_Petrochko_and%20all_NSHI_2024. (дата звернення: 15.05.2026)

18. Національна стратегія сприяння створенню безбар'єрного середовища в Україні від 14.04.2021 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/366-2021-%D1%80#Text>. (дата звернення: 15.05.2026)

19. Порошенко М.А. Інклюзивна освіта: навчальний посібник. Київ: ТОВ«Агентство «Україна». 2019. 300 с.

20. Працює кожен шостий. Чому людям з інвалідністю важко знайти роботу в Україні. Економічна правда. 2024. URL: <https://epravda.com.ua/columns/2024/08/12/717804/>. (дата звернення: 15.05.2026)

21. Про затвердження Порядку організації інклюзивного навчання у закладах професійної (професійно-технічної) освіти : Постанова Кабінету Міністрів України від 10.07.2019р.№636: станом на 21.07.2021 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/636-2019-%D0%BF>. (дата звернення: 15.05.2026)

**СОЦІАЛЬНИЙ СУПРОВІД ТА ПІДТРИМКА ПРАЦЕВЛАШТУВАННЯ
ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ**

Наталія СТЕЦА

кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри педагогіки,
освітнього менеджменту та соціальної роботи
Рівненського державного гуманітарного університету,
м. Рівне, Україна
ORCID: 0000-0002-9597-1293
e-mail:nataliatrofimcuk66@gmail.com

Анна САВУЩИК

старший викладач кафедри педагогіки,
освітнього менеджменту та соціальної роботи
Рівненського державного гуманітарного університету,
м. Рівне, Україна
ORCID:0009-0001-3884-4343
e-mail:anpell@ukr.net

Анотація. У статті досліджено особливості соціального супроводу здобувачів освіти з особливими освітніми потребами у процесі професійної підготовки та подальшого працевлаштування. Проаналізовано сучасні підходи до організації інклюзивного освітнього середовища та визначено основні чинники, що впливають на професійну адаптацію і соціальну інтеграцію осіб з особливими освітніми потребами. Встановлено, що соціальний супровід є важливим елементом формування професійних компетентностей, розвитку самостійності та забезпечення конкурентоспроможності осіб з особливими освітніми потребами на ринку праці. Особливу увагу приділено нормативно-правовому забезпеченню соціального захисту та працевлаштування осіб з інвалідністю в Україні. Визначено основні проблеми у сфері зайнятості осіб з інвалідністю, серед яких недостатня адаптація робочих місць, низька готовність роботодавців до впровадження інклюзивних практик та недостатній рівень міжвідомчої взаємодії. Обґрунтовано необхідність комплексного підходу до соціального супроводу, що передбачає співпрацю закладів освіти, соціальних служб, державної служби зайнятості та роботодавців. Наголошено, що ефективна система соціального супроводу сприяє успішній професійній самореалізації осіб з особливими освітніми потребами та забезпечує їх повноцінну участь у суспільному житті.

Ключові слова: інклюзивна освіта, соціальний супровід, особливі освітні потреби, професійна адаптація, працевлаштування осіб з інвалідністю, соціальна інтеграція.

Стаття надійшла до редакції 04.05.2026 р.

Стаття прийнята до друку після рецензування 18.05.2026 р.

Стаття опублікована 15.06.2026 р.